

Ljubljana, 24. april 2024

/ Poročilo o razvoju 2024

Upočasnitev približevanja Slovenije gospodarski razvitosti EU med epidemijo in energetske krizo; razvojni izzivi pri produktivnosti, razogljičenju gospodarstva, sistemih socialne zaščite in upravljanju javnih institucij

V Sloveniji sta močnemu pokovidnemu odboju gospodarstva, ki je bilo ob okrevanju v trgovinskih partnericah izdatno podprto tudi z ukrepi fiskalne politike, v razmerah energetske krize v letih 2022 in 2023 sledila umiritev gospodarske rasti ter vzpon inflacije. Vpliv rastočih stroškovnih pritiskov na konkurenčnost in zmanjšane kupne moči prebivalstva so blazili ukrepi podpore podjetjem in prebivalstvu. Gospodarska rast je po relativno slabšem letu 2022 lani znova presegla povprečje EU – BDP na prebivalca po kupni moči je leta 2023 dosegel 91 % povprečja EU. Se je pa zmanjševanje zaostanka za povprečno gospodarsko razvitostjo EU upočasnilo: če je v obdobju 2016–2019 ta upadel za kar 6 odstotnih točk, se je v obdobju 2020–2023 zmanjšal le za 2 odstotni točki. Javnofinančni saldo se je zaradi epidemije v letu 2020 prevesil v visok primanjkljaj, ki se je v naslednjih letih z umikanjem začasnih kovidnih ukrepov podpore podjetjem in prebivalstvu postopoma zniževal, v letu 2023 (–2,5 % BDP) pa so nanj še vedno precej vplivali ukrepi za blaženje energetske krize in odpravo posledic poplav. Glede na nova fiskalna pravila bo vzdržno zniževanje primanjkljaja zahtevalo s prednostnimi nalogami podprto načrtovanje. Razvoj človeških virov za zagotavljanje kakovostnih javnih storitev ter zeleno in pametno preobrazbo je prepočasen, ob velikem pomanjkanju delovne sile pa je dostop do kakovostnih zaposlitev za nekatere prebivalce še vedno izziv. Kakovost življenja se postopoma izboljšuje; v letih 2022 in 2023 sta se rahlo povečali stopnji tveganja revščine in neenakosti, ki pa v mednarodnem merilu ostajata zelo nizki. Pred vedno večjimi izzivi pa sta dostopnost zdravstvenega varstva in sistema dolgotrajne oskrbe. Pregled preteklih gibanj in razvojnih izzivov na osnovi našega letošnjega Poročila o razvoju, podobno kot že predhodna leta, kaže, da so med ključnimi področji razvojne politike, ki jih je treba prednostno umestiti tudi v javnofinančni okvir, pospešitev rasti produktivnosti in prehoda v nizkoogljično krožno gospodarstvo, spremembe v sistemih socialne zaščite (zdravstvo in pokojninski sistem) ter izboljšanje strateškega upravljanja javnih institucij. Glede na omejenost javnofinančnih virov bo doseganje ciljev na številnih področjih treba kombinirati tudi z vključevanjem zasebnih virov.

V nadaljevanju izpostavljamo prednostna področja ukrepanja z izzivi in priporočili, ki smo jih v letošnjem Poročilu o razvoju prepoznali kot najpomembnejša za dolgoročno vzdržen razvoj Slovenije in večjo kakovost življenja.

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Trendna rast produktivnosti ostaja šibka; nekateri njeni dejavniki se že nekaj let postopno izboljšujejo, a bo treba za znatnejši dvig produktivnosti pospešiti vlaganja v pametno in zeleno preobrazbo, procese poslovne preobrazbe podjetij pa razširiti ter poglobiti.

Priporočila

- Povečati produktivne investicije, zlasti v neoprijemljivi kapital in v pametno ter zeleno preobrazbo gospodarstva.
- Okrepiti razvoj človeških virov na vseh ravneh, vključno z vrhunskimi strokovnjaki (raziskovalci, doktorji znanosti ...), in pritegniti vrhunske kadre iz tujine.
- Poglobiti inovacijsko aktivnost podjetij s spodbujanjem bolj zahtevnih, tveganih in tudi sodelovalnih projektov ter celovite integracije tehnologij in novih organizacijskih pristopov.
- Razširiti procese poslovne preobrazbe s spodbuditvijo inovacijske, digitalne in zelene preobrazbe še posebej malih in srednjih podjetij.
- Izboljšati podporno okolje za podjetja, zlasti za delovanje zagonskih podjetij.
- Osredotočiti ukrepe ekonomske politike na zdrava jedra gospodarstva, še posebej na razvojno naravnane nišne dele.
- Spodbujati prestrukturiranje regij s poslovno preobrazbo obstoječih in razvojem novih dejavnosti glede na njihove razvojne potenciale.
- Srednjeročno nadalje znižati javnofinančni primanjkljaj na podlagi oblikovanja prioritet javnofinancne porabe in zagotoviti vzdržnejše javnofinancne izdatke, povezane s staranjem.

Učenje za in skozi vse življenje

Izobraženost prebivalstva se že vrsto let povečuje, a je razvoj človeških virov za zagotavljanje kakovostnih javnih storitev in zeleno ter pametno preobrazbo gospodarstva še prepočasen; v zadnjih letih so se poslabšali nekateri kazalniki kakovosti osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja.

Priporočila

- Oblikovati celovit sistem prepoznavanja in napovedovanja potreb po kadrih ter spretnostih za zmanjšanje neskladij na trgu dela.
- Prilagajati vpise v izobraževalne programe in programe (pre)usposabljanja odraslih ter povečati izpopolnjevanje spretnosti zaposlenih.
- K izboljšanju pismenosti in veščin otrok ter mladih pristopiti celostno, medresorsko in z raznovrstnimi pristopi kulture učenja ter razumevanja.
- Skrbeti za duševno zdravje otrok in mladih ter spodbujati njihovo ustvarjalnost s krepitvijo vrednot solidarnosti in tolerance za soočanje z novimi in nepredvidljivimi izzivi ter v nadaljnjem življenjskem poteku.
- Okrepiti strateški razvoj pedagoškega kadra in svetovalnih služb.
- Ranljivim skupinam otrok, ki se dolgoletno soočajo z medgeneracijskim prenosom prikrajšanosti, zagotoviti inkluzijo in ničelno toleranco do diskriminacije.
- Krepiti zavedanje o prednostih in potrebah vseživljenjskega učenja zaradi demografskih, družbenih in tehnoloških sprememb ter vedno pogostejših kriz in negotovosti, še zlasti pri nizko izobraženih ter starejših. Večjo pozornost nameniti pismenostim odraslih, ozaveščanju o diskriminaciji in prednostih opolnomočenja ranljivih ter marginaliziranih skupin.

Zdravo in aktivno življenje za vse

Zdravstveno stanje prebivalstva je v zadnjih dveh letih skoraj doseglo raven pred epidemijo, dostopnost javnega zdravstvenega varstva in sistema dolgotrajne oskrbe pa sta pred vedno večjimi izzivi.

Priporočila

- Povečati dostopnost zdravstva z ukrepi administrativnega razbremenjevanja zdravstvenih timov na primarni ravni in z ukrepi za učinkovitejše upravljanje ter digitalizacijo zdravstva.
- Na novo določiti razmerja med viri financiranja zdravstva in optimizirati obseg pravic, financiranih iz javnih virov; prenoviti modele financiranja posameznih zdravstvenih dejavnosti.
- Sistemsko in medresorsko preprečevati neenakosti v zdravju.
- Okrepiti ozaveščanje vseh generacij o skrbi za fizično in duševno zdravje.

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

Ob velikem pomanjkanju delovne sile zaradi demografskih sprememb in najvišji stopnji delovne aktivnosti doslej je dostop do kakovostnih zaposlitev za nekatere prebivalce še vedno izziv.

Priporočila

- Zagotoviti učinkovitejše vključevanje delovno neaktivnih na trg dela s povečanjem kakovosti delovnih mest, spodbud za delo, vlaganj v izobraževanje, usposabljanj in prekvalifikacij ter z večjo privlačnostjo dela.
- Povečati usklajenost minimalne plače s sistemom davkov in socialnih transferjev za zmanjšanje visokih pasti nizkih plač ter pogosteje preverjati višino minimalnih življenjskih stroškov, ki so osnova za določitev višine minimalne plače.
- Uvesti stimulativen plačni sistem za celoten javni sektor za kakovostno zagotavljanje javnih storitev.
- Okrepiti migracijsko-integracijske politike in priseljencem omogočiti kakovostno življenje v slovenskem okolju.
- Enakomerneje razdeliti neplačano oziroma skrbstveno delo med moškimi in ženskami.
- Izdelati predloge za sistemsko odpravo plačnih neenakosti in zmanjšanje plačne vrzeli ter krepiti prizadevanja za zaposlovanje žensk v spolno netipičnih poklicih.

Dostojno življenje za vse

Stopnja tveganja socialne izključenosti in dohodkovna neenakost sta med najnižjimi v EU, a sta se v zadnjih dveh letih nekoliko povečali. Kljub temu je stopnja tveganja revščine za nekatere družbene skupine že vrsto let slabša kot v povprečju EU.

Priporočila

- Posodobiti in celovito prenoviti izjemno zapleteno socialno zakonodajo. S pogostejšimi izračuni višine osnovnega zneska minimalnega dohodka zagotavljati ustrezen cenzus socialnih transferjev.
- Celovito in dokončno odpraviti desetletje trajajoče anomalije informacijskega sistema centrov za socialno delo.
- S sistematičnimi in ciljanimi ukrepi ambicioznejše odpravljati revščino najranljivejših skupin, zlasti otrok, podvrženih medgeneracijskemu prenosu prikrajšanosti.
- Vzpostaviti celostno stanovanjsko politiko za povečanje ponudbe javnih najemnih stanovanj, aktiviranje nenaseljenih stanovanj in izgradnjo zadostnih stanovanjskih kapacitet, prilagojenih ranljivim skupinam, vključno s prenovo sistema obdavčitve nepremičnin.

**Ohranjeno
zdravo naravno
okolje**

Prehod v nizkoogljično gospodarstvo ob odsotnosti napredka v prometu in rabi obnovljivih virov energije poteka prepočasi, raba predelanih snovi kot merilo krožnosti gospodarstva ostaja razmeroma nizka.

Priporočila

- Sistematično pospešiti nizkoogljične rešitve, prepoznati priložnosti in inovirati ter uvajati nove čiste tehnologije.
- Zmanjšati cestni promet na fosilna goriva in ga nadomestiti s trajnejšimi oblikami mobilnosti.
- Pospešeno uvajati obnovljive vire energije z učinkovitejšim iskanjem kompromisov pri umestitvi potrebnih objektov v prostor.
- Razvijati nove poslovne in potrošniške modele ter tako zmanjšati porabo virov, povečati učinkovitost njihove rabe in krepiti trajnostne krožne prakse.
- Uvajati izdelke, zasnovane za krožnost, kakovostno recikliranje in uporabo sekundarnih materialnih tokov.
- Spodbujati trajnostno potrošnjo – manjšo, daljšo in ponovno rabo proizvodov.
- Izboljšati kakovost zunanjega zraka z ukrepi za ustreznejše zgorevanje lesne biomase in zmanjšanje onesnaževanja iz prometa.
- Racionalizirati rabo prostora z usmerjanjem dejavnosti na opuščena in razvrednotena območja.

**Visoka stopnja
sodelovanja,
usposobljenosti
in učinkovitosti
upravljanja**

Delovanje države se je v zadnjih letih na posameznih področjih izboljšalo (digitalizacija in uveljavljanje standardov kakovosti v javni upravi, izboljšanje kakovosti ter učinkovitosti sodstva, zmanjšanje administrativnih ovir, posodobitev sistema javnega naročanja), večina ključnih izzivov iz preteklih let pa ostaja (premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, precejšnje breme državne regulacije, nezaupanje v pravno državo in sodstvo, visoka zaznava korupcije, premajhna predvidljivost poslovnega okolja in zakonodaje); na področju varnosti in globalne odgovornosti se ohranjajo dobri rezultati.

Priporočila

- Izboljšati strateško upravljanje javnih institucij za pravočasno prepoznavanje in usklajeno ter učinkovito obravnavanje razvojnih izzivov.
- Izboljšati sodelovanje ključnih deležnikov pri sprejemanju, izvajanju in spremljanju ukrepov ter predpisov.
- Izboljšati poslovno okolje z zagotavljanjem podpore delovanju podjetij in omogočanjem predvidljivega ter odzivnega poslovanja z javnim sektorjem.
- Okrepiti prizadevanja za preprečevanje, zgodnje odkrivanje, učinkovito preiskovanje, pregon in pravnomočne obsodbe korupcijskih dejanj.
- Sistemsko pristopiti k preprečevanju, ukrepanju in odpravi posledic podnebno pogojenih naravnih nesreč, med drugim z vzpostavitvijo posebnih namenskih skladov, različnimi preventivnimi ukrepi na področju načrtovanja ter urejanja prostora.